

Kemijärven kaupungin varhaiskasvatuspalvelut

Varhaiskasvatussuunnitelma

Hyvinvointilautakunta 21.6.2022

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	7
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	9
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	11
Lapsiryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (ryhmävasu)	13
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	14
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	14
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	17
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua	19
2.4 Arvoperusta	20
2.5 Oppimiskäsitys.....	21
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	22
2.7 Laaja-alainen osaaminen	23
Ajattelu ja oppiminen	24
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	25
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot.....	25
Monilukutaito	26
Digitaalinen osaaminen	26
Osallistuminen ja vaikuttaminen	26
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	27
Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä.....	27
Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	27
Oppimiskäsitys	28
Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä täydentävät paikalliset näkökulmat	29
Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	29
Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään	29
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	31
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	32

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä.....	33
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö.....	33
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	33
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus.....	34
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	34
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	35
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	37
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	37
Yhteistyö eri tahojen kanssa	38
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	38
Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	38
Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt	39
Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt.....	48
Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt	49
Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet, toimintatavat ja arviointi	49
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	51
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	51
4.2 Pedagoginen dokumentointi	52
4.3 Monipuoliset työtavat	53
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	53
4.5 Oppimisen alueet	55
Kielten rikas maailma	55
Ilmaisun monet muodot	57
Minä ja meidän yhteisömme	59
Tutkin ja toimin ympäristössäni	60
Kasvan, liikun ja kehityn.....	62
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	63
Kaksikielinen varhaiskasvatus	65
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	67
Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt.....	67
Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä	68

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita.....	68
Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä.....	68
5. Lapsen tuki	70
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut.....	70
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	70
5.2 Yhteistyö tuen aikana	72
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	72
Monialainen yhteistyö	72
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	73
Yleinen tuki	74
Tehostettu tuki	74
Erityinen tuki.....	75
Tuen muodot	75
5.4 Lapsen tuen arviointi	77
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.....	77
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	79
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	80
Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt	80
Lapsen tuen tarpeen arviointiin ja antamiseen liittyvät käytännöt ja vastuut	81
Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot sekä tuen portaat	83
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana	84
Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana	85
Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa	86
Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen	86
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.....	87
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	88
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.....	88
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	89
Varhaiskasvatuksen arviointitehtävät eri tasoilla	89

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuslain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatuslaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

¹ Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Kemijärven paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu suomen kielellä sekä kokonaan järjestäjäkohtaisena suunnitelmana. Suunnitelman velvoittavuus koskee toimintamuotoina kunnallisia ja yksityistä päiväkotia. Varhaiskasvatussuunnitelman rakenteena on käytetty Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita 2022.(Määräys OPH- 700-2022)

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta on vastannut varhaiskasvatuspalvelujen vasutyöryhmä. Työryhmän tehtävänä on koordinoida varhaiskasvatussuunnitelman toteutus- ja arviointityötä varhaiskasvatuspalveluissa. Työryhmään kuuluvat varhaiskasvatuspäällikön lisäksi varhaiskasvatuksen opettajia, päiväkodin johtaja, lastenhoitaja ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Työryhmän tehtävänä oli työstää paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma valtakunnallisten perusteiden pohjalta. Työryhmän jäsenet toimivat henkilöstöstä koostuvien työryhmien vetäjinä.

Varhaiskasvatussuunnitelman jokaiseen lukuun on kirjattu omana kohtanaan paikallisesti päätettävät asiat, jossa myös paikalliset erityispiirteet on huomioitu ja kuvattu.

Varhaiskasvatussuunnitelma ja esiopetuksen opetussuunnitelma muodostavat eheän jatkumon lapsen oppimisen polulla. Esi- ja perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntemus sekä yhdessä sovitut toiminta- ja yhteistyökäytännöt ja asiakirjat on huomioitu suunnitelmaa laadittaessa.

Varhaiskasvatussuunnitelma on luettavissa Kemijärven kaupungin nettisivuilla sekä päiväkodeissa. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman hyväksyy hyvinvointilautakunta.

Päiväkodeissa ei laadita yksikkökohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia, vaan henkilöstö, päiväkodin johtajat ja varhaiskasvatuspäällikkö valitsevat toimintakausittain yhteiset painopistealueet, jotka

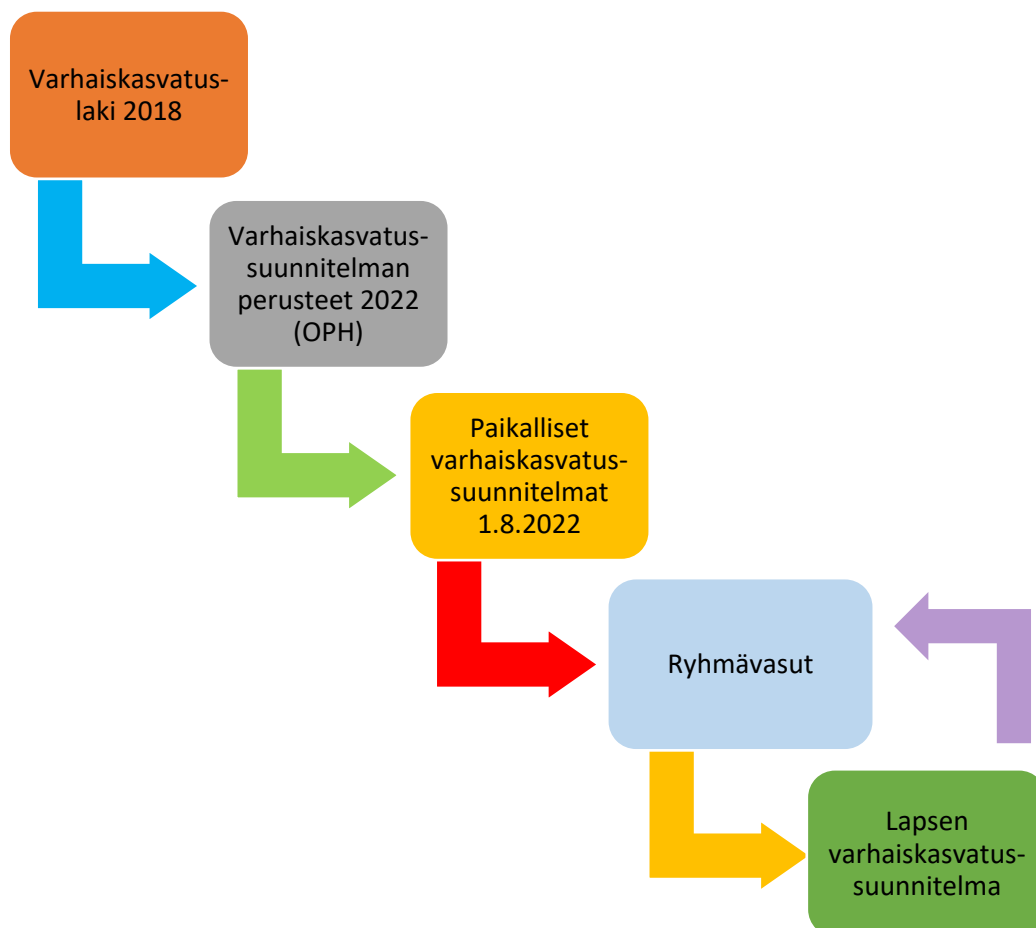
²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

nousevat paikallisesta vasusta sekä käyttösuunnitelmasta. Painopistealueista laaditaan toimintakaudeksi kerrallaan yhteinen kehittämissuunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti yhdessä. Päiväkodin johtajat vastaavat suunnitelman käytännön toteutuksesta tehden tiivistä yhteistyötä tiimien kanssa. Paikallisen suunnitelman sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta päiväkodeissa laaditaan lapsiryhmäkohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat eli ryhmävasut.

Varhaiskasvatustalvelujen laadunhallinnan ja arvioinnin käsikirjaan on kuvattu laadun arvioinnin paikalliset käytänteet ja linjaukset. Yhtenä lähtökohtana on ollut paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä esiopetuksen paikalliseen opetussuunnitelmaan kirjatut toiminnan arviointiin ja kehittämiseen liittyvät toimenpiteet ja vastuut.

Kolmiportaiseen tukeen liittyvät hallintoprosessit on kuvattu luvussa 5.7.

Kaaviossa on kuvattu varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka ovat kunnille velvoittavia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan jokaiselle päiväkodissa olevalle lapselle. Suunnitelma on pedagoginen ja lakisääteinen asiakirja, jonka lähtökohtana ovat lapsen etu ja tarpeet. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä, joten sitä säilytetään lukollisessa kaapissa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on pedagogista toimintaa ohjaava asiakirja, jonka tulee olla jatkuvasti tiimin käytettävissä. Jokaisen lapsen suunnitelmasta kirjataan esimerkiksi erilliseen vihkoon ne keskeiset huoltajien kanssa yhteisesti sovitut tavoitteet, jotka tulee huomioida toiminnan suunnittelussa.

Tiedonsiirtoon tarvitaan pääsääntöisesti huoltajan suostumus paitsi, kun kyseessä on lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelulle ja poliisille. Ainoastaan varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot siirretään. Huoltajaa tulee informoida etukäteen siitä, mihin heiltä saatuja tietoja käytetään, missä tilanteissa tietoja siirretään ja miksi niitä siirretään. Tiedonsiirrossa huomioidaan myös paikallisen esiopetuksen oppimissuunnitelmaan kirjatut tiedonsiirron periaatteet ja käytännöt.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja arvioinnin periaatteet

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kolmen (3) kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on aloittanut varhaiskasvatuksessa. Ohjeistus koskee myös niitä lapsia, jotka aloittavat toimintakauden kuluessa. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa käytetään Opetushallituksen laatimaa lomaketta. Lomakkeen toimivuutta arvioidaan ja tarvittaessa voidaan laatia paikallinen lomake.

Suunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti tiimipalavereissa ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla henkilöstöltä, muulta viranomaiselta, jonka kanssa on tehty lapsen asioissa yhteistyötä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan varhaiskasvatuksen toiminnalle, ensisijaisesti tiimien toiminnalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmasta nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöjen kehittämisessä. Tärkeää on, että huoltajan ja henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä lapsiryhmässä toimimisesta yhdistyvät suunnitelmassa.

Mikäli lapsella on pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa varhaiskasvatuspäivän aikana, lapselle laaditaan lääkehoitosuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen tukeen liittyvät käytännöt on kuvattu luvussa 5.7.

Lapsen osallisuus

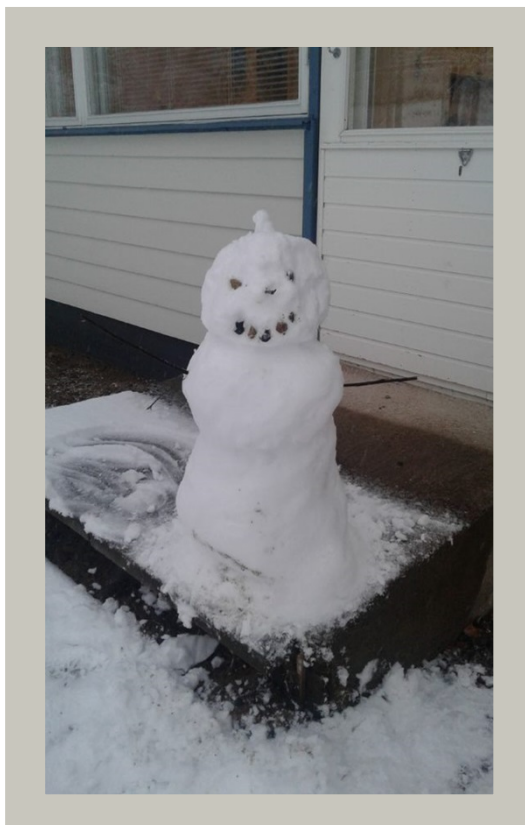
Lapsen toiveet ja mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmassa. Lapsi otetaan ikätaso huomioiden mukaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan ja arvioinnin kaikkiin vaiheisiin ja henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. Lapsen kanssa käydään keskustelu lapsille suunnatulla haastattelulomakkeella. Huoltajat ja henkilöstö sopivat yhdessä ennen keskustelua siitä, tuleeko lapsi mukaan keskusteluun vai käykö henkilöstö lapsen kanssa keskustelun ennen tapaamista. Mikäli lapsi ei ole mukana suunnitelman laadintapalaverissa, on henkilöstön vastuulla käydä keskustelu lapsen kanssa ja tuoda keskusteluun mukaan lapsen haastattelulomake.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelu (vasukeskustelu)

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake annetaan hyvissä ajoin ennen keskustelua huoltajille tutustumista varten. Lomake täytetään yhdessä lapsiryhmän opettajan kanssa keskustelun aikana.

Ennen keskustelua lapsesta saatu havainnointitieto käydään läpi yhdessä tiimin kanssa, tarvittaessa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Palaute vasukeskustelusta ja toiminnalle asetettavista tavoitteista käydään läpi tiimipalaverissa.

Kemijärven varhaiskasvatuksessa on käytössä Lapset puheeksi -menetelmä, jota voidaan käyttää lapsen vasukeskustelun yhteydessä.

Lapsiryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma (ryhmävasu)

Ryhmävasun keskeisin tarkoitus on auttaa henkilöstöä suunnittelemaan, toteuttamaan, arvioimaan ja kehittämään työtään Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) sekä paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2022) mukaisesti. Ryhmävasut ovat myös osa päiväkodin pedagogisen johtamisen rakennetta ja toimivat päiväkodin johtajan työvälineenä. Ryhmävasu rakentuu prosessimaisesti lasten varhaiskasvatussuunnitelmien kanssa. Laadintaan käytetään Edivan ryhmävasulomaketta (2016). Lomakkeen toimivuutta arvioidaan ja tarvittaessa voidaan laatia paikallinen lomake.

Ryhmävasu laaditaan toimintakauden alussa ja sitä arvioidaan vähintään kerran toimintakauden aikana.

Ryhmävasua laaditaan ja arvioidaan:

- tiimipalavereissa
- työpaikkakokouksissa
- pedatiimeissä
- kehittämis- ja arviointipäivissä
- lapsikohtaisissa keskusteluissa huoltajien kanssa
- vanhempainilloissa.

Vastuut:

- tiimin opettajalla on päävastuu ryhmävasun laadinnasta sekä sen käyttöprosessin johtamisesta ja arvioinnista
- päiväkodin johtaja vastaa siitä, että jokaiseen tiimiin laaditaan ryhmävasu ja sitä arvioidaan sovitusti sekä siitä, että rakenteet ryhmävasun toteuttamiselle ovat toimivat
- tiimin henkilöstöllä on vastuu osallistua laadintaan sekä sitoutua ryhmävasun toteuttamiseen.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina²⁹. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁰. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³¹.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³². Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³³.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁴. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³¹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³² Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³³ Varhaiskasvatuslaki 52 §

³⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁵ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia³⁶ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta³⁷. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella³⁸. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki³⁹, tasa-arvolaki⁴⁰, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴¹, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴², YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴³, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁴ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁵.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁶, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁴⁷. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁴⁸, sosiaalihuoltolakia⁴⁹, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁰, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵¹ ja terveydenhuoltolakia⁵² sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

³⁵ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁶ Hallintolaki (434/2003)

³⁷ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

³⁸ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

³⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁰ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴¹ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴² YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴³ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁴ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁵ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁷ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁴⁹ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁰ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵¹ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵² Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵³ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁴. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

⁵³ Varhaiskasvatuslaki 3 §

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁵. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁶ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁵⁷. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁵⁸. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁵⁹.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁰. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶¹. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶².

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶³. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁴. Varhaiskasvatuksen

⁵⁵ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 1 §

toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁵

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoituksen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁶. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁶⁷.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁶⁸. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁶⁹. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁰. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷¹. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta.

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁰ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 38 §

Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷²

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷³

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁴.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle

⁷² Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 13 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁵

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁶, varhaiskasvatustlain⁷⁷ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁷⁸.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvamisen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista.

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

⁷⁵ Esimerkiksi varhaiskasvatustlain 40–42 §

⁷⁶ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁷⁷ Varhaiskasvatustlain 20 §

⁷⁸ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁷⁹. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁰

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatustähtämyksiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatustyhteistyölle⁸¹. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁰ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoidessa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸².

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

⁸² Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien

perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä.

Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä.

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että

jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisissa päiväkodeissa sekä yksityisessä päiväkodissa palvelusetelillä toteutettuna. Mikäli toimintamuotoihin tulee muutoksia, ne kirjataan paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuspaikan kunnalliseen päiväkotiin myöntää varhaiskasvatuspäällikkö tehden yhteistyötä päiväkodin johtajan kanssa. Huoltajien kanssa neuvotellaan siitä, millainen varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen etua ja tarpeita. Neuvontaa ja ohjausta annetaan myös päiväkodeissa lapsen jo ollessa varhaiskasvatuspalveluiden piirissä.

Yksityinen palveluntuottaja valitsee asiakkaat oman paikkatilanteensa mukaan. Palveluntuottaja ja asiakas sopivat asiakassuhteesta ja palvelun aloittamisesta. Asiakas hakee palveluseteliä varhaiskasvatuksen sähköisessä eAsioinnissa.

Yhteistyö varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen välillä

Varhaiskasvatusyksikön esiopettajan ja viisivuotiaiden lasten viskaritoiminnasta vastaavien varhaiskasvatuksen opettajien vastuulla on yhteistoiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi toimintavuoden aikana. Yhteistoiminta sisältää esiopettajien vierailuja viskareilla, ESKO-arvioinnin, ryhmien yhteisen projektin ja siirtymäjuhlan järjestämisen. Keväällä järjestetään tulevien esioppilaiden tutustumispäivä sekä infotilaisuus huoltajille. Esiopettajat lähettävät tuleville esioppilaille tervetuliaiskirjeen kesän aikana ennen esiopetuksen alkua.

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa päiväkodit noudattavat samoja tutustumiskäytänteitä. Tulevan lapsiryhmän opettaja ottaa yhteyttä huoltajiin ja sopii ensimmäisestä tutustumiskäynnistä. Lapsen huoltajat käyvät ensimmäisen käynnin päiväkodissa mahdollisuuksien mukaan ilman lasta, jolloin varhaiskasvatuksen aloittamiseen liittyviä asioita käydään läpi. Huoltajille annetaan perehdytystiedote sekä lupa-asioihin liittyvät kaavakkeet. Huoltajien kanssa sovitaan useampi tutustumiskäynti, jolloin he käyvät yhdessä lapsen kanssa päiväkodissa. Käynnit on hyvä suunnitella pieniin eriin siten, että lapsi saa tutustua varhaiskasvatuspäivän kaikkiin vaiheisiin. Huoltajilla on oikeus syödä yhtenä tutustumispäivänä lounas lapsen kanssa. Lapsi voi ruokailla useamman kerran. Päiväkodissa ennakoidaan saman työntekijän läsnäolo niinä päivinä, kun lapsi tutustuu tulevaan ryhmäänsä. Työntekijän tehtävä on varhaiskasvatuksen alussa auttaa lasta pääsemään ryhmän jäseneksi.

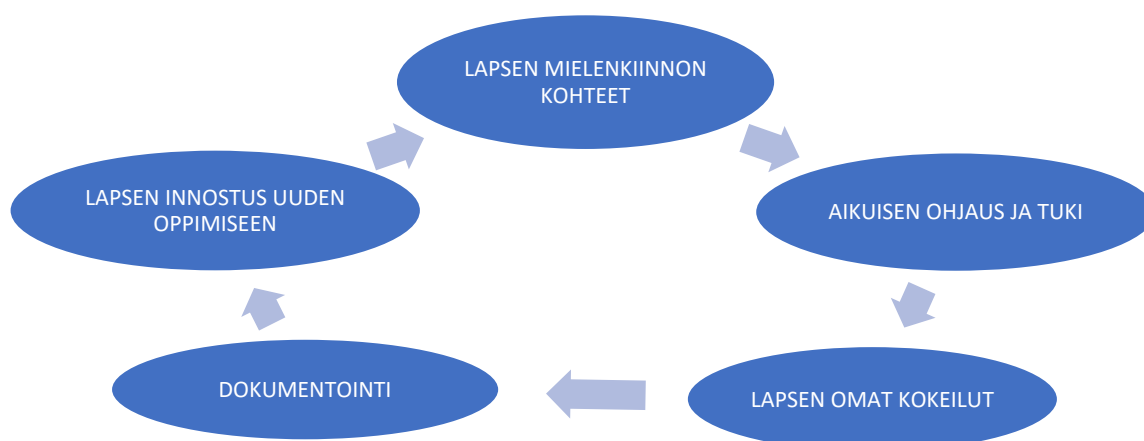
Lapsen siirtyessä lapsiryhmästä tai päiväkodista toiseen, järjestetään tiedonsiirtopalaveri yhdessä henkilöstön ja huoltajien kanssa. Siirtopalavereissa käytetään niihin laadittuja lomakkeita ja siihen osallistuvat huoltajien lisäksi tulevan ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Myös lapsen vasun arviointikeskustelua voidaan käyttää tiedonsiirrossa. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksesta esiopetukseen on kuvattu luvussa 5.5.

Lapsen siirtyessä päiväkodin sisällä lapsiryhmästä toiseen, lapsi tutustuu tulevaan ryhmään yhdessä henkilöstön kanssa. Tutustuminen järjestetään päiväkodin arjessa päivän eri tilanteissa. Lapselle annetaan mahdollisuus tutustua tilojen lisäksi myös ryhmän toimintaan sekä uusiin aikuisiin ja kavereihin. Lapsen siirtyessä päiväkodista toiseen, lapsi tutustuu tulevaan ryhmään yhdessä huoltajien kanssa. Tulevasta ryhmästä otetaan yhteyttä huoltajiin ja tehdään aloite tutustumiskäynnistä.

Mikäli lapsi siirtyy yksityisestä päiväkodista kunnalliseen päiväkotiin, tiedonsiirto järjestetään lapsen tulevaan ryhmään. Tiedonsiirtoon voivat osallistua yksityisestä päiväkodista sekä tulevasta lapsiryhmästä ne henkilöt, joiden on tiedon saannin kannalta välttämätöntä osallistua siihen. Huoltajien suostumuksella mukana voi olla myös muita henkilöitä, joiden läsnäolo on lapsen edun kannalta välttämätöntä.

Oppimiskäsitys

Lasten kasvu, kehitys ja oppiminen tapahtuu ensisijaisesti vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsityksen pohjalla on näkemys lapsesta aktiivisena toimijana. Vertaisryhmässä toimiminen ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen kannalta keskeisiä asioita. Leikki on lapsen oppimiselle merkityksellistä. Lapsen ja lapsiryhmän oppimista vahvistaa heitä kiinnostava, sopivasti haastava toiminta ja oivallukset, joihin pienryhmässä vastataan ohjaamalla, tukemalla ja dokumentoimalla.

Lapsiryhmän tiimipalavereissa keskustellaan lasten oppimiseen ja hyvinvointiin liittyvistä arvoista ja käytänteistä, jotta tiimillä on yhteinen käsitys ja näkemys kasvatuksesta, opetuksesta sekä

hoidosta. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteissa toimintaa porrastetaan, jotta niissä toteutuu kasvatus ja opetus. Tilanteiden ennakoinnissa ja päivittäisten rutiinien ylläpitämisessä käytetään kuvia ja muita lasten oppimista tukevia menetelmiä.

Varhaiskasvatuksen arvoperusta ja sitä täydentävät paikalliset näkökulmat

Paikallisesti luonto, luonnossa oleminen ja lasten luontosuhteen edistäminen ovat tärkeitä arvoja. Päiväkotien lähiympäristö ja luonto ovat tärkeitä oppimisympäristöjä, joissa opetellaan yhdessä arvostamaan omaa paikallista luontoa ja ympäristöä. Lapsiryhmät retkeilevät paljon lähiympäristössä niin luonnossa, kuin leikkipuistoissakin. Eri vuodenaikoina luontoa hyödynnetään eri tavoin. Lisäksi paikalliset tapahtumat sekä paikallinen kulttuuritoiminta näkyvät päiväkotien arjessa monipuolisesti.

Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Päiväkotien lapsiryhmät toimivat toiminnallisissa pienryhmissä. Tällä tarkoitetaan ryhmän lasten jakamista pienempiin ryhmiin ison ryhmän sisällä. Tämä tarkoittaa myös päivän eri toimintojen porrastamista pienryhmien aikana. Pienryhmätoiminnan perustana on vuorovaikutuksen suunnittelu ja sen toteuttaminen. Pienryhmässä lasten havainnointi tarkentuu ja lasten yksilöllinen huomiointi ja osallisuus ovat paremmin toteutettavissa. Pienryhmässä lapsilla on enemmän tilaa toimia ja mahdollisuus keskittyä omaan tekemiseen ja ryhmässä toimimiseen.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa 2.7, joissa käsitellään varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä kehityksen ja oppimisen tukea.

Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ja niihin liittyvät paikalliset painotukset sekä ne toimenpiteet, joiden avulla tavoitteiden toteutumista arvioidaan ja kehitetään

Ajattelu ja oppiminen

Jokaiselle lapselle luodaan digitaalinen kasvunkansio, jonka keskiössä on lapsen henkilökohtainen osaaminen ja oppimisen kehitys. Digitaalinen kasvunkansio rakentuu jatkuvan havainnoinnin, lapsen haastatteluiden ja mielenkiinnon kohteiden sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti. Kasvunkansiota rakennetaan ja tutkitaan yhdessä lapsen kanssa. Huoltajilla on mahdollisuus olla osallisia kasvunkansion rakentamisessa.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Jokainen päiväkotijärjestää toimintavuoden aikana vähintään yhden juhlan, johon kutsutaan myös huoltajat paikalle. Lapsen osallisuus näkyy juhlien suunnittelussa ja järjestelyissä huomioidaan pedagogiikka. Tarkoituksena on opettaa lasta oivaltamaan ja tekemään itse asioita juhlien onnistumiseksi. Juhlien sisällöissä korostuvat erityisesti lasten osallisuus, kulttuurinen moninaisuus, perinteet, vuorovaikutuksellisuus sekä ilmaisuun liittyvät teemat.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Päiväkodeissa harjoitellaan päivittäin kaveri-, leikki- ja tunnetaitoja monilla tavoilla. Jokaisessa lapsiryhmässä käytetään erilaisia tunnetaitomateriaaleja, joiden avulla tunnistetaan ja ehkäistään kiusaamista. Tiimi valitsee materiaalin oman lapsiryhmän tarpeisiin ja sitoutuu käyttämään sitä. Materiaalien tavoitteena on lisäksi vahvistaa lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja.

Lapsia ohjataan omatoimisuuteen ikä- ja kehitystaso huomioiden ja annetaan mahdollisuuksia kokeilla ja kokea asioita itse. Asioita harjoitellaan pienryhmissä sekä toimintaa porrastamalla. Kestävään kehitykseen päiväkodin toiminnassa kuuluvat muun muassa ruokailuun, päivälepoon, hygieniaan ja kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin liittyvät asiat. Päiväkodeissa panostetaan eri tavoilla toteutettuun käytännön kierrätykseen yhdessä lasten kanssa.

Varhaiskasvatukssamme on käytössä Terveyttä ja iloa ruoasta – varhaiskasvatuksen ruokailusuositus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135907/URN_ISBN_978-952-302-992-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Oppimisympäristöä rikastetaan lapsilähtöisesti käsitteillä, kuvilla ja kuvavihjeillä. Monilukutaitoa ajatellen pääpaino on viestinnässä ja sisällön tuottamisessa.

Lapsiryhmissä on käytössä tabletit, sovellukset ja puhelimet, joita käytetään aktiivisesti ja suunnitellusti oppimiseen, arjen tutkimiseen ja dokumentointiin. Lapsiryhmissä toteutetaan ystävyyssryhmätoimintaa eri tavoin tietosuoja-asiat huomioiden.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Pienryhmien muodostamisessa otetaan huomioon lapsen mielipide. Lapsiryhmissä pidetään lasten kokous vähintään kerran kuukaudessa. Kokouksessa käsitellään mennyttä toimintaa, suunnitellaan yhdessä lasten kanssa tulevaa ja käsitellään lapsille tärkeitä ajankohtaisia asioita.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸³. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön

⁸³ HE 148/2021 s. 30–31

sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁴

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁵ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁶. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään

⁸⁶ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁸⁷. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁸⁸. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁸⁹.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁰. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹¹.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtoissa, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹¹ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹². Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹³.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁴

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun ja sillä on keskeisin merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Toimintakulttuurin kehittäminen vaatii pedagogista johtamista, jonka tavoitteena on hyvinvoiva lapsi ja oppiva yhteisö.

⁹² Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹³ Varhaiskasvatustilain 7 §

⁹⁴ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilain 7 §

Varhaiskasvatuksen kehittyvä toimintakulttuuri

Yllä olevassa kaaviossa on kuvattu varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria ohjaavat periaatteet (Opetushallitus, VASU2017).

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja arvioinnin käytännöt

Oppiva yhteisö

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat toinen toisiltaan. Yhteisössä vallitsee avoin, toisia kunnioittava ja arvostava ilmapiiri. Uskalletaan ja kannustetaan kokeilemaan ja sallitaan myös erehtyminen. Henkilöstö työskentelee tiimeissä, joissa laaditaan toimintakauden alussa tiimisopimus koko toimintakaudeksi.

Tiimisopimusta arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana. Tiimit kokoontuvat kerran viikossa tiimipalaveriin ja sovituksi koko henkilöstön yhteisiin viikkopalaveriin ja työpaikkakokouksiin. Koko henkilöstön yhteiset tiimisopimukset laaditaan työpaikkakokouksessa syyskauden alussa. Nämä kokoontumiset luovat mahdollisuuden jakaa omia mielipiteitä, ajatuksia, tunteita ja arvioida tiimien toimintaa sekä keskustella uusista toimintatavoista. Hyvät yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot pitävät yllä positiivista työilmapiiriä, jossa on helppo antaa ja ottaa vastaan rakentavaa ja positiivista palautetta.

Henkilöstön ammatillista kehittymistä pidetään yllä erilaisilla koulutuksilla, joita toteutetaan vastuualueen laatiman koulutussuunnitelman mukaisesti. Henkilöstölle järjestetään pedagogisia kahviloita, joissa jaetaan koulutuksista saatua tietoa ja keskustellaan ajankohtaisista, varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista. Henkilöstö hyödyntää koulutuksista saatua tietoa

työkäytännöissään. Päiväkodin johtajan ja varhaiskasvatuspäällikön kanssa käydään kehityskeskustelut, joissa arvioidaan omaa osaamista, omia vahvuuksia ja kehittämisen tarpeita.

Huoltajilta kerätään palautetta toiminnasta joka toinen toimintakausi tehtävällä asiakaskyselyllä. Yhteistyökumppaneiden kanssa kehitetään toimintaa muun muassa verkostopalavereissa. Toimintakauden alussa pidettävässä vanhempainillassa kysellään huoltajien toiveita ja ideoita tulevan toiminnan suunnittelun tueksi. Toimintakauden aikana voidaan pitää myös ryhmäkohtaisia vanhempainiltoja. Lisäksi arvioidaan olemassa olevia käytäntöjä ja pyydetään huoltajilta palautetta toimintakauden aikana. Toiminnan suunnittelussa lasten osallisuutta vahvistetaan huomioiden heidän ajatukset ja toiveet erilaisten menetelmien avulla. Lasten toimintaa havainnoidaan ja havaintoja hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja arvioinnissa.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Vuorovaikutukseen kannustavassa yhteisössä leikki on keskiössä. Henkilöstö havainnoi lasten leikkiä suunnitelmallisesti ja säännöllisesti. Käytettävissä on useita erilaisia leikin havainnointimalleja.

Varhaiskasvatusyhteisöön kuuluvat lapset, huoltajat, henkilöstö ja yhteistyökumppanit. Yhteistyö ja vuorovaikutus rakentuvat luottamukseen, kunnioittamiseen sekä yhteistyön arvostamiseen.

Henkilöstö puuttuu lasten välisiin ristiriitoihin. Aikuinen sitoutuu vuorovaikutukseen, kuuntelee lasta ja osoittaa antavansa tukea. Säännöt ja rajat luovat turvallisuuden tunnetta ja rutiinit auttavat lapsia selviytymään ristiriitatilanteista.

Pedagoginen johtaminen

Toimintakulttuuriin vaikuttaa keskeisesti johtaminen. Varhaiskasvatuksen johtaminen on osallistavaa ja jaettavaa. Johtajan tehtävänä on luoda ja ylläpitää rakenteita, jotka mahdollistavat palaverikäytännöt sekä kasvatukselliset keskustelut. Pedagogisen johtamisen tulee olla suunnitelmallista ja tavoitteellista henkilöstön oppimisen ja pedagogiikan kehittämisen johtamista. Pedagoginen johtaminen on ennen kaikkea päiväkotien tiimien johtamista. Päiväkotien johtajat laativat vuosittain pedagogisen johtamisen suunnitelman yhdessä varhaiskasvatuspäällikön kanssa.

Jaettu johtajuus

Jaetussa johtajuudessa johtaminen nähdään toimintana, jota toteuttaa varhaiskasvatusorganisaation eri toimijat. Jaetussa pedagogisessa johtajuudessa vastuu pedagogiikan laadusta ja kehittämisestä kuuluu koko varhaiskasvatuksen henkilöstölle.

Jaetun johtajuuden vastuut:

Varhaiskasvatuspäällikkö:

- pedagogisen johtamisen suunnitelmallisuudesta ja rakenteista vastaaminen yhdessä päiväkodin johtajien kanssa
- arvioinnin- ja kehittämisen suunnittelusta ja toteutumisesta vastaaminen yhdessä päiväkodin johtajien ja vasutyöryhmän kanssa
- perustehtävän ja eri ammattiryhmien tehtäväkuvausten laadinnasta ja päivittämisestä vastaaminen yhdessä henkilöstön kanssa
- henkilöstön koulutussuunnittelusta ja toteutuksesta vastaaminen laadukkaan varhaiskasvatuksen varmistamiseksi
- kehityskeskustelujen käyminen henkilöstön kanssa yhdessä päiväkodin johtajien kanssa

Päiväkodin johtaja:

- rakenteiden luominen ja ylläpitäminen palaverikäytännöille ja pedagogisille keskusteluille
- tiimisopimusten laadinnasta ja arvioinnista vastaaminen
- vastaaminen ryhmävasujen laadinnasta ja arvioinnista
- vastaa yhdessä päiväkodin henkilöstön kanssa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan toteutumisesta yksikössä
- päiväkodin henkilöstön osaamisen johtaminen yhteistyössä varhaiskasvatuspäällikön kanssa

Varajohtaja:

- vastaa yhdessä päiväkodin henkilöstön ja päiväkodin johtajan kanssa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden ja paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisen toiminnan toteutumisesta yksikössä
- rakenteiden luominen ja ylläpitäminen palaverikäytännöille ja pedagogisille keskusteluille yhdessä päiväkodin johtajan kanssa

Varhaiskasvatuksen opettaja:

- vastaa tiimin pedagogiikan toteuttamisesta, arvioinnista ja kehittämisestä
- vastaa tiimin päivittäisen pedagogiikan organisoinnista, työnjaosta sekä osallisuuden vahvistamisesta
- kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta
- ohjaa ja keskustelee tiimin pedagogisista työtavoista

- luo tiimiin yhteneväisyyttä ja johdonmukaisuutta
- vastaa lapsen vasun laatimisesta

Varhaiskasvatuksen sosionomi:

- vastaa lasten hyvinvointia tukevista järjestelyistä ja vahvistaa lapsen ja perheen hyvinvointia oikein kohdennetulla tuella hyödyntäen perhetyön ja lastensuojelun osaamistaan varhaiskasvatuksessa
- Vastaa lasten vuorovaikutuksen ja osallisuuden tukemisesta

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo):

- varhaiserityiskasvatuksen suunnittelu, toteuttaminen, kehittäminen, organisointi ja arviointi yhdessä varhaiskasvatuspäällikön ja päiväkodin johtajien kanssa
- tukea tarvitsevien lasten tuen tarpeiden arvioiminen ja tarvittavien tukitoimien suunnittelu ja valmistelu yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, eri yhteistyötoimijoiden ja asiantuntijoiden kanssa
- varhaiserityispedagogiikan ja tuen toteutumisen arviointi ja ohjaus tiimeissä
- vastaa yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lapsen vasun laadinnasta ja arvioinnista tuen aikana yhteistyössä huoltajien, lapsiryhmän tiimin henkilöstön ja monialaisten toimijoiden kanssa

Päiväkodin tiimit:

- tiimin jokaisella jäsenellä on vastuu pedagogiikan toteutumisesta ja toteuttamisesta
- sitoutuminen yhdessä sovittuihin asioihin
- vuorovaikutusilmapiirin luominen yhdessä päiväkodin johtajan kanssa
- vuorovaikutustilanteiden mallina oleminen
- erilaisten työtapojen kehittämisessä ja käyttöönottamisessa

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa edistetään ja kehitetään tietoisesti osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä.

Lasten tekemiä aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tätä toteutetaan muun muassa pienryhmätoiminnassa. Huoltajien osallisuutta vahvistetaan esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa sekä yhteisissä vanhempainilloissa. Myös päivittäiset kohtaamiset huoltajien kanssa ovat tärkeitä osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon rakentajia.

Henkilöstö kannustaa lapsia tekemään valintoja ilman ennakkoluuloja. Oppimisympäristöjä muokataan yhdessä lasten kanssa ja ne pidetään mahdollisimman helposti muokattavina.

Kulttuurien moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista moninaisuutta sekä suomalaista ja paikallista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä. Lasten kanssa keskustellaan eri kulttuureista ja katsomuksista. Henkilöstö toimii roolimallina kaikissa vuorovaikutustilanteissa.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Lapset omaksuvat varhaiskasvatuksessa terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Selkeä, suunnitelmallinen ja joustava päivän rakenne edistää lasten hyvinvointia. Lapsille järjestetään kiireetön ja keskittymistä tukeva toimintaympäristö.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Lapset omaksuvat varhaiskasvatuksessa terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Selkeä, suunnitelmallinen ja joustava päivän rakenne edistää lasten hyvinvointia. Lapsille järjestetään kiireetön ja keskittymistä tukeva toimintaympäristö.

Toimintaa porrastetaan pienryhmätoiminnan avulla ja työskennellään sekä leikitään ryhmissä. Lisäksi lapsille tarjotaan monipuolista liikuntaa sisällä ja ulkona. Jokaisella lapsella on päivän aikana mahdollisuus rauhoittumiseen ja lepoon. Lapsella on oikeus myös päiväuniin hänen tarpeidensa mukaisesti.

Varhaiskasvatuksessa ruokakasvatuksen keskeisenä tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Ruokailut järjestetään pienryhmissä tai porrastaen. Ruokailut ovat aina ohjattuja ja henkilöstö ruokailee lasten kanssa olemalla samalla esimerkkinä. Henkilöstön tulee tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa ruokailu- ja muissa kasvatustilanteissa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatussyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Henkilöstön suhtautuminen ruokaan ja myönteinen ruokapuhe kannustavat lasta maistamaan ja laajentamaan ruokavaliota. Jokaista lasta tuetaan ruokailutilanteissa kehumalla ja kannustamalla. Jokaisella lapsella on myös ruokailutilanteessa vahvuuksia, joita huomioimalla saadaan luotua lapselle myönteisiä kokemuksia ruokailusta. Lapsen osallisuus toteutuu ruokailutilanteissa tukemalla ja rohkaisemalla omatoimisuuteen. Myönteinen emotionaalinen ilmapiiri luo hyvän ruokailuympäristön, jossa on tilaa syömiseen lisäksi sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja oppimiselle.

Turvallisuussuunnitelmat ja kiusaamisen ehkäisy

Kemijärven varhaiskasvatuksessa on laadittu yksikkökohtaiset turvallisuussuunnitelmat, jotka sisältävät toimintaohjeet erilaisissa turvallisuuteen liittyvissä tilanteissa.

Turvallisuussuunnitelmia ovat:

- pelastussuunnitelma tulipalon sattuessa
- toimintaohjeet tapaturman tai sairaskohtauksen sattuessa
- lähetsintäsuunnitelma
- toimintaohjeet poikkeustilanteissa (jos lasta ei haeta hoidosta, hakija on päihteiden vaikutuksen alainen tai käyttäytyy arvaamattomasti tai väkivaltaisesti, toiminta lapsen sieppaustapauksessa)
- riskien kartoitus (hoidossa oleviin lapsiin kohdistuvat riskit ja päiväkodin henkilöstöön liittyvät riskit)
- kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Turvallisuussuunnitelmat päivitetään vuosittain henkilöstön kanssa. Henkilöstölle järjestetään poistumisharjoituksia tarpeen mukaan. Esimies huolehtii uuden työntekijän perehdyttämisestä

yksikön turvallisuuteen liittyvissä asioissa. Henkilöstö tutustuu suunnitelmiin ja kuittaa luetuksi. Turvallisuussuunnitelmat liitteineen ovat henkilöstön saatavilla ilmoitustaululla.

Huoltajille tiedotetaan turvallisuuteen liittyvistä käytännöistä vanhempainilloissa, tutustumispäivänä ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen yhteydessä. Lapset osallistuvat päiväkodin poistumisharjoituksiin.

Päivän aikana lasten turvallisuudesta huolehditaan monin tavoin. Tärkeitä ovat yhteiset säännöt ja lasten valvonta sisällä ja ulkona. Sääntöjen toimivuutta arvioidaan yhdessä aktiivisesti, tarkoituksena ei ole estää esimerkiksi lapsen liikunnan riemua turhilla säännöillä. Turvallisuus taataan aikuisen aktiivisella läsnäololla ja opettelemalla yhdessä esimerkiksi kiipeilytelineiden turvallista käyttöä.

Pelastuslaitos, aluehallintovirasto, työsuojelutoimikunta ja ympäristöterveydenhuolto tarkistavat päiväkodin tilat säännöllisesti. Muistiot tarkastuksista säilytetään päiväkodin toimistossa.

Tapaturmien ehkäiseminen on varhaiskasvatusympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden huomioinnissa tärkeä. Tapaturmia ehkäistään kartoittamalla riskit ja vaaran paikat sisätiloissa ja ulkona ja niistä ilmoitetaan viipymättä kiinteistönhoitokeskukseen. Henkilöstö on ensiaputaitoista ja ensiapuvastaava huolehtii tarvikkeista. Päiväkodissa on tarkoituksen mukainen ensiapuvälineistö ja ensiapulaukku retkiä varten. Retkillä lapset käyttävät turvaliivejä.

Tapaturman sattuessa ollaan yhteydessä lapsen huoltajaan. Tarvittaessa lapsi saatetaan ensiapuun henkilöstön toimesta. Päiväkodin lapset on vakuutettu ja tapaturmista tehdään aina ilmoitus vakuutusyhtiöön.

Lääkehoidon järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen lääkehoidon järjestäminen perustuu Kemijärven kaupungin lääkehoitosuunnitelmaan v. 2018. Tarkempi ohjeistus lääkehoidon toteuttamisesta sisältyy varhaiskasvatuksen ohjeistukseen päiväkodeille. Lääkehoidon toteuttaminen on lääkehoitoon koulutetun terveydenhuollon ammattihenkilön kuten lastenhoitajana toimivan lähihoitajan toteuttamaa. Varhaiskasvatuspäällikkö ja päiväkodin johtaja vastaavat siitä, että lääkehoidon toteuttamisesta sovitaan asianmukaisesti ja henkilökunta on saanut tarpeenmukaisen perehdytyksen ja mahdollisen lisäkoulutuksen lapsen lääkehoitoon.

Suunnitelma lasten suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Kiusaamista on, kun joku lapsi joutuu toistuvasti ja pidemmän aikaa, yhden tai useamman ihmisen kielteisten tekojen kohteeksi. Kiusaaminen voi olla henkistä, fyysistä tai sosiaalista. Kaikki riitatilanteet eivät ole kiusaamista, mutta useasti toistuessaan sekä pitkittyessään niistä saattaa tulla kiusaamista. Varhaiskasvatuksessa onkin tärkeää, että aikuiset ovat aktiivisesti läsnä lapsen arjessa sekä ovat sensitiivisiä lapsia kohtaan.

Kemijärven varhaiskasvatussyksiköihin on laadittu yhteinen kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelmaan kirjataan, miten menetellään, jos kiusaamista esiintyy sekä miten ja

milloin suunnitelmaa arvioidaan. Päiväkodit arvioivat ja päivittävät omaa kiusaamisen ehkäisy- ja puuttumissuunnitelmaa säännöllisesti vähintään aina toimintakauden alkaessa. Kiusaamisen ehkäisyn vaikuttavuutta seurataan havainnoimalla lapsiryhmää ja lasten keskinäisten suhteiden kehittymistä.

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille varhaiskasvatuksessa työskenteleville. Varhaiskasvatuksessa panostetaan ryhmäytymiseen sekä ystävyyssuhteiden luomiseen. Varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan myönteinen ja kaikkia huomioiva ilmapiiri sekä ryhmän hyvä tunnelmasto ja hyvinvointi. Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii toisia kunnioittavana esimerkkinä antaen lapsille arvoja, joiden avulla lapsi oppii arvostamaan muita ja välittämään toisista ihmisistä. Ryhmässä harjoitellaan monipuolisesti tunnetaitoja, hyviä käytöstopoja ja myönteisen palautteen antamista. Lasten kanssa keskustellaan kiusaamisesta ja sovitaan yhteiset toimintatavat. Kiusaamiseen puututaan välittömästi, kun lähinnä tilannetta ollut aikuinen huomaa sen.

Aikuinen on empaattinen, auttaa tarvittaessa sanoittamaan tilanteen ja toimii lapsen apuna kantaen vastuun tilanteen loppuun saakka ratkaisemisesta.

Toiminta äkillisissä kriiseissä, uhka- ja vaaratilanteissa

Onnettomuus varhaiskasvatuksessa:

- hälytä ambulanssi / muu henkilökunta avuksi!
- aloita ensiapu!
- huolehdi lapset pois onnettomuuspaikalta
- silminnäkijät erilleen, heistä pidetään erityistä huolta
- ilmoitus huoltajille ja varhaiskasvatuspäällikölle
- asian käsittely varhaiskasvatusryhmässä
- asian jälkipuinti henkilöstö kanssa
- asian jälkipuinti lasten kanssa
- lasten seuranta

Kuolemantapaus:

Lapsen, henkilöstöön kuuluvan tai lapsen lähiomaisen kuolemantapauksissa perheen toivomuksia kunnioitetaan asian käsittelyssä. Lähiomaisen kuolemantapauksessa tarvitaan huoltajan lupa asiasta kertomiseen ja lapsen huomioimiseen lapsiryhmässä. Ryhmän lasten kanssa asiasta keskustellaan ja havainnoidaan mahdollinen ulkopuolisen tuen tarve. Tarvittaessa henkilöstölle järjestetään mahdollisuus jälkipuintiin.

Vakava sairaus:

Huoltajien kanssa sovitaan, mitä ryhmän lapsille ja henkilöstölle kerrotaan. Lapsen omaa mielipidettä kunnioitetaan. Lapsia ohjataan myötätuntoiseen toimintaan vakavasti sairaan lapsen hyväksi.

Onnettomuus tai sen uhka varhaiskasvatusyksikön ulkopuolella:

Päiväkodin vastaava lastentarhanopettaja ottaa selville tosiasiat ja informoi muuta henkilöstöä ja varhaiskasvatuspäällikköä. Asiasta keskustellaan lasten kanssa ryhmässä ja tapahtumasta sekä mahdollisista reaktioista tiedotetaan koteihin.

Tiedottaminen kriisitilanteissa:

Henkilö, joka on saanut tiedon tapahtuneesta, on vastuussa siihen asti, kun on välittänyt tiedon päiväkodin johtajalle/ vastaavalle varhaiskasvatuksen opettajalle tai hänen varahenkilölleen. Päiväkodin johtaja /vastaava varhaiskasvatuksen opettaja tai hänen varahenkilönsä ilmoittaa tapahtuneesta varhaiskasvatuspäällikölle tai hänen poissa ollessaan palvelualuejohtajalle.

Päiväkodin johtaja /vastaava varhaiskasvatuksen opettaja selvittää, mitä on tapahtunut, missä on tapahtunut ja ketä asia koskee. Kaikki tiedottaminen tapahtuu ensisijaisesti päiväkodin johtajan kautta, joka ottaa yhteyttä lapsen/lasten huoltajiin sekä tiedottaa muuta henkilöstöä tapahtuneesta.

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt

Lapset ovat aktiivisia toimijoita oppimisympäristöjä arvioitaessa, suunniteltaessa ja rakennettaessa. Lasten mielipiteet otetaan huomioon lasten kanssa keskustellen, pohtien ja suunnitellen sekä lisäksi mielenkiinnonkohteita hyödyntäen. Lasten kanssa käytetään erilaisia keinoja ikä- ja kehitystaso huomioiden. Esimerkiksi kuvien käyttö, tunnetäplitys, havainnot sekä lastenpalaverit ovat hyviä keinoja mahdollistaa lasten osallisuus.

Monipuoliset ja sopivat materiaalit ja välineet ovat lasten saatavilla. Välineistä on kuvat näkyvillä, jotta pienetkin lapset voivat kertoa, mitä haluavat tehdä, kun sanoja ei välttämättä vielä ole. Oppimisympäristön tiloja muunnellaan tavalla, joka mahdollistaa monipuolisen liikkumisen, mutta myös rauhallisen leikin ja levon. Lapsille annetaan mahdollisuus pitkäkestoisille leikeille, joita voi jatkaa myös seuraavana päivänä. Siistijöille voi jättää viestin, että leikkiä ei tarvitse siivota.

Käytämme oppimisympäristöjen arviointiin tarkoitettuja lomakkeita. Arvioinnit jäävät työkaluksi ryhmiin ja niitä käytetään kehitettäessä toimintaa.

Fyysinen ympäristö	Psyykinen ympäristö	Sosiaalinen ympäristö	Emotionaalinen ympäristö	Kognitiivinen ympäristö
Lähiympäristö	Aikuisen sensitiivisyys	Pienryhmätoiminta	Itsetunnon tukeminen	Oppimishalun ja – valmiuksien tukeminen
Oppimisympäristön tilat	Rajat ja säännöt	Vuorovaikutustaidot	Tunnetaitojen harjoittelu	Lapsen oppimisen yksilöllisyyden huomioiminen
Kestävä kehitys	Kannustava ja kiireetön ilmapiiri	Toisen huomioon ottaminen	Erilaisuuden hyväksyminen	Kokemuksellisuus
Oppimisympäristön materiaalit ja välineet	Leikki- ja työskentelyrauha	Leikin tukeminen	Tunteiden tunnistaminen, ilmaiseminen ja hallitseminen	Leikin hyödyntäminen oppimisessa
Esteettisyys	Kasvattajan ammattitaito	Verkostoituminen		
Lapsen ja aikuisen fyysinen turvallisuus	Aikaa lapselle	Ystävyyssuhteiden tukeminen		
	Lapsen ja aikuisen psyykinen turvallisuus			

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

Lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa huoltajat käyvät tutustumassa yhdessä lapsen kanssa tulevaan päiväkotiin. Tulevan päiväkotiryhmän opettaja ottaa yhteyttä perheeseen ja sopii ensimmäisen tutustumiskäynnin. Tutustumiskäytännöistä on laadittu yhteneväiset toimintaohjeet, jotka on kuvattu laadunhallinnan käsikirjassa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä rooli tutustuttaa huoltajat päiväkodin käytäntöihin ja toimintatapoihin. Lapsen perustietolomake täytetään tutustumisen yhteydessä tai lomakkeen voi täyttää myös kotona ja on tärkeää, että se käydään yhdessä läpi päiväkodilla. Samalla käydään läpi lasta koskevat tärkeät asiat. Jokainen perhe kohdataan lasten tuonti- ja hakutilanteissa yksilöllisesti. Yhteistyö huoltajien kanssa on tiivistä ja huoltajalle annetaan aina mahdollisuus keskustella lasta koskevista asioista. Yhteistyö on kannustavaa ja lapsen kehitystä sekä oppimista kuvaavaa. Päivän kulusta kerrotaan huoltajalle positiivisesti ja mahdolliset haasteet voidaan keskustella huoltajan kanssa kahden kesken. Lapsen läsnä ollessa keskustellaan myönteisesti päivän kulusta.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tueksi laaditaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kolmen kuukauden sisällä varhaiskasvatuksen aloituksesta. Ennen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista huoltajille annetaan kotiin lomake tutustumista varten. Varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa otetaan huomioon myös lapsen kanssa tehty haastattelu. Lapsen siirtyessä ryhmästä toiseen lapsi käy tutustumassa uuteen ryhmään tutun aikuisen kanssa. Siirtopalaveriin osallistuvat huoltajat nykyisen ja tulevan ryhmän opettajien kanssa. Siirtopalaverissa keskustellaan lapsen kasvusta, oppimisesta ja kehityksestä, asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Esiopetusta edeltävänä keväänä pidetään siirtopalaveri, jossa käydään läpi lapsen vasu, Esko-tehtävät ja täytetään yhdessä huoltajan kanssa tiedonsiirtolomake. Siirtopalaveriin osallistuvat lapsi, huoltajat, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja, tuleva esiopettaja ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut asiantuntijat.

Varhaiskasvatuksessa huoltajia tiedotetaan eri tapahtumista ja suunnitelmista hyödyntäen tieto- ja viestintäteknologiaa. Sen käyttöä arvioidaan ja kehitetään.

Monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet, toimintatavat ja arviointi

Tavoitteena on luoda lapselle hyvä ja laadukas varhaiskasvatus lapsen yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Yhteistyötä tehdään monien eri toimijoiden kanssa. Lastenneuvolassa tehdään laaja terveystarkastus 1½- ja 4-vuotiaille lapsille. Tätä varten varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen työntekijä ja huoltaja täyttävät tiedonsiirtokaavakkeen, jossa havainnoidaan ja arvioidaan lapsen kasvua ja kehitystä. Kaavakkeesta keskustellaan yhdessä huoltajan kanssa, jonka jälkeen se huoltajan suostumuksella lähetetään eteenpäin lastenneuvolaan.

Monialaisia yhteistyökumppaneita ovat perusopetus ja sosiaali- ja terveyspalveluiden eri tahot.

Arviointikäytännöistä sovitaan eri yhteistyötahojen kanssa. Arviointia tehdään erilaisissa verkostopalaverissa, yhteisesti laadituissa suunnitelmissa sekä arjen käytänteissä.

Yhteistyö yksityisen toimijan kanssa

- Yksityisen toimijan työntekijät osallistuvat yhteisiin koulutuksiin sovitusti.
- Säännöllisiä tapaamisia ajankohtaisista asioista järjestetään varhaiskasvatuspäällikön, päiväkodin johtajan ja toimistosihteerin kanssa. Toimiva yhteistyö kaupungin eri toimijoiden kanssa on tärkeää.
- Yhteiset tapahtumat kuten juhlat ja kulttuuritapahtumat yhdessä toisten päiväkotien kanssa. Varhaiskasvatuspäällikkö ja päiväkotien johtajat laativat yhdessä yksityisen toimijan kanssa vuosikellon yhteisistä tapahtumista.
- Ystävyyssryhmätoimintaa järjestetään yhdessä kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa.
- Yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa tapahtuu säännöllisesti sopimuksen mukaan.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi

toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelmään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁵ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

⁹⁵ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin

teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaakin sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja

luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön

tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelystä annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänkysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten

kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja

oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä

käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväan elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävan elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syöminen kulttuurina. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasosta uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja

kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁶ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa⁹⁷. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

⁹⁷ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyškautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä

kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kielenoppimisen tukeminen, lasten

motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt

Kemijärven paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma, lasten varhaiskasvatussuunnitelmat, ryhmävasut sekä ja kasvunkansiot ohjaavat pedagogisen toiminnan suunnittelua. Pedagogisen toiminnan suunnittelun osana toimivat myös henkilöstön tekemät havainnot lasten laaja-alaisen osaamisen osa-alueista.

Päiväkodeissa toimivat ryhmäkohtaiset tiimit, joissa jokainen työntekijä osallistuu toiminnan suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Toimintakauden alkaessa syksyllä on jokaisen päiväkodin oma suunnittelu – ja kehittämispäivä ja keväällä arviointi kuluneesta toimintakaudesta.

Lasten osallistuminen pedagogisen toiminnan suunnitteluun mahdollistetaan muun muassa pienryhmissä. Havaintojen lisäksi lasten kanssa keskustellaan arjen eri tilanteissa. Lasta kuunnellaan herkillä korvalla, jotta lasten ääni saadaan kuuluviin toimintaa suunniteltaessa.

Jokaiselle lapselle mahdollistetaan mielipiteensä kertominen eri tavoin. Kommunikoinnin tukikeinoina voidaan hyödyntää kommunikointia tukevia välineitä, kuten kuvia sekä tukiviittomia, joiden käyttöön varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai terapeutit antavat tarvittaessa ohjeistusta ja materiaaleja. Lasten kanssa toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan myös lasten palaverissa. Koteihin tiedotetaan ryhmän toiminnasta vähintään kerran kuukaudessa sähköpostitse. Vanhempainilloissa sovitaan, millä tavalla ryhmän tiedottaminen tapahtuu.

Huoltajien osallistuminen pedagogisen toiminnan suunnitteluun tapahtuu vanhempainilloissa, asiakaskyselyissä sekä oman lapsen vasukeskusteluissa. Huoltajien mielipiteiden tulee näkyä ryhmän toiminnassa ja he osallistuvat toiminnan suunnitteluun hyödyntämällä eri viestintäkanavia. Huoltajien päivittäinen kohtaaminen on suuri osa yhteistyötä lapsen hyväksi.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteutumisen seuranta ja arviointia tehdään säännöllisesti ryhmäkohtaisissa tiimeissä hyödyntäen erilaisia arviointilomakkeita.

Tiimipalavereissa käytetään tiimipalaverirunkoa, jonka yhtenä osana on arviointi. Huoltajien kanssa seurantaa ja arviointia toteutetaan lapsen vasukeskusteluissa, joissa käytetään hyödyksi lapsen kasvunkansiota sekä lapsesta tehtyjä havaintoja. Lasten kanssa arviointia toteutetaan esimerkiksi haastatteluin, keskusteluin sekä havainnoimalla tai muulla ikä- ja kehitystasoon soveltuvalla menetelmällä. Pedagoginen dokumentointi toimii myös henkilöstön itsearvioinnin pohjana. Dokumentointi lisää toiminnan suunnitelmallisuutta ja johdonmukaisuutta. Jokaisella tiimillä on käytössään valmiita työvälineitä havainnointia ja dokumentointia varten.

Varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä

Pedagoginen dokumentointi sisältää lapsen yksilöllisen varhaiskasvatussuunnitelman, kasvunkansion sekä henkilöstön kirjaamat lapsihavainnot. Henkilöstö käyttää työvälineinä tiimivihkoa, sähköisiä sovelluksia, havainnointilomakkeita, valokuvaamista ja videokuvaamista. Kuvaamista varten tarvitaan huoltajilta kuvauslupa (lomake). Jokaisen lapsen kasvunkansiota kootaan ja arvioidaan koko lapsen varhaiskasvatuksen ajan yhdessä lapsen ja huoltajien kanssa.

Monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita

Työtapojen valinnassa ja käytössä huomioidaan niin lapsen kuin lapsiryhmän mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä henkilöstön osaaminen ja vahvuudet. Henkilöstön osaamista vahvistetaan ulkoisissa koulutuksissa, sisäisissä koulutuksissa kuten pedakahviloissa sekä erilaisissa tiimeissä.

Lapset ovat mukana suunnittelemassa varhaiskasvatusympäristöjä omien edellytystensä mukaisesti ja vaikuttamassa monipuolisten työtapojen valintaan. Päiväkodissa lelut ja välineet on sijoitettu niin, että ne ovat helposti lasten saatavilla. Varhaiskasvatusympäristöjä suunnitellaan ja muokataan aktiivisesti yhdessä lasten kanssa. Aikuinen ohjaa ja osallistuu aktiivisesti lasten leikkiin. Lasten mielipiteitä kysytään esimerkiksi lelu- ja pelihankintoja tehtäessä.

Lapsille annetaan mahdollisuus myös pitkäkestoiseen leikkiin. Aikuinen havainnoi leikkejä, lasten keskinäisiä suhteita, leikki- ja kaveritaitoja sekä vuorovaikutustaitoja. Leikkien havainnointi toimii pohjana dokumentoinnille. Lisäksi tuetaan lasten paikalliseen arkielämään liittyviä leikkejä ja taitoja. Lasten sosiaalisia suhteita ja leikkitaitojen kehittymistä tuetaan muun muassa pienryhmätoiminnalla sekä ryhmäytymiseen panostamalla. Aikuinen on tukena ystävyysuhteiden luomisessa ja kannustaa monipuoliseen leikkiin.

Tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyttää lapsiryhmässä vuorovaikutusleikki-menetelmää ja ohjaa työntekijöitä käyttämään sitä työssään.

Oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä

Musiikillinen, kuvallinen ja sanallinen ilmaisu kuuluvat luontevana osana varhaiskasvatuksen arkeen. Lisäksi yhteistyö eri kulttuuripalveluiden kanssa tukee lasten ilmaisukasvatusta.

Varhaiskasvatuksessa tehdään retkiä lähiympäristöön sekä hyödynnetään ympäristön omaleimaisuutta, sekä luontoa että rakennettua ympäristöä. Päiväkotien sijainnit luonnon lähellä mahdollistavat monipuolisen liikkumisen luonnossa ja liikuntapaikoissa.

Henkilöstö kannustaa lapsia monipuoliseen liikkumiseen päivän aikana ja käyttää mahdollisuuksien mukaan liikunta-, uima- ja jäähallin palveluja. Hyödynnämme myös koulujen tarjoamia liikuntamahdollisuuksia sekä ulkona että sisällä. Liikennesuunnitelma laaditaan paikallisesti yhteistyössä perusopetuksen kanssa

Varhaiskasvatuksessa hyödynnetään mediaa ja digitaalisia välineitä monipuolisesti oppimisen ja luovan ilmaisun välineenä lasten osallisuutta vahvistaen. Jokaisessa päiväkodissa on käytössä erilaisia teknologiavälineitä, kuten videotykit ja tabletit. Lasten kanssa tutustutaan teknologiaan ja sen turvalliseen käyttöön.

Lapsiryhmissä läsnä oleviin uskontoihin ja katsomuksiin tutustutaan esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvien juhlien ja tapahtumien avulla. Uskonnoista, uskonottomuudesta ja uskonnollisista juhlapyhistä keskustellaan lasten kanssa yleissivistävällä tasolla. Lasten kysymyksiin ja ihmetyksen aiheisiin etsitään tietoa yhdessä. Perinteisiä juhlia, kuten joulu- ja kevätjuhlia, vietetään ja niissä voi olla yksittäisiä uskonnollisia elementtejä, mutta ilman uskonnon tunnustamista. Tapahtumista tiedotetaan huoltajille ja niihin osallistutaan huoltajien luvalla. Tilaisuuksiin osallistumiselle sekä uskontoon liittyvien toimintojen osalta järjestetään mahdollisuus vaihtoehtoiseen toimintaan. Varhaiskasvatus voi toimia yhteistyökumppanina seurakunnan kanssa esimerkiksi välittäen tietoa seurakunnan järjestämistä tilaisuuksista. Paikkakunnan kirkkorakennuksiin voidaan tutustua.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty⁹⁸. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden.

Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä⁹⁹ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivyttyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

⁹⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁹⁹ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰¹.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰². Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰³ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁴.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁵. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁶. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹⁰⁷. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹⁰⁸. Lapsen

¹⁰⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹⁰⁹, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁰. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹¹

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹² Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹³

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisen puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁴.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatustalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁵. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁶.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtaivoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjäristys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹¹⁷ ja tuen muodot¹¹⁸ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹¹⁹. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

¹¹⁴ Varhaiskasvatustalvelaki 40–42 §

¹¹⁵ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁶ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹¹⁷ Varhaiskasvatustalvelaki 15 a §

¹¹⁸ Varhaiskasvatustalvelaki 15 b §

¹¹⁹ Varhaiskasvatustalvelaki 15 c §

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁰.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²¹.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²². Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²³.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästymisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁴.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁵. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen

¹²² HE 148/2021 vp, s. 32

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁶. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹²⁷. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹²⁸.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹²⁹. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁰. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³¹

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³². Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

¹³¹ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³² Varhaiskasvatustalaki 15 e §

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³³.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁴.

Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁵. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁶. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹³⁷. Päätös on aina perusteltava¹³⁸. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹³⁹.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁰.

¹³³ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁵ Hallintolaki 34 §

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹³⁸ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁰ HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴¹.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴². Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴³

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Kehityksen ja oppimisen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt Kemijärvellä lapsen saama varhaiskasvatuksen tuki järjestetään lähipäiväkodissa ja palvelusetelipäiväkodissa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Inklusion keskeinen tekijä on osallisuus, jolloin lapsella on kokemus siitä, että kuuluu ryhmään ja on hyväksytty. Lapsen vertaisryhmän oman lapsiryhmän merkitys on suuri tukea tarvitsevan lapselle hyvinvoinnin ja pedagogiikan ja annetun tuen näkökulmasta.

Tuen toimivuuden perustana on laadukas lapsiryhmän pedagogiikka, joka jo sellaisenaan tukee lasta ja jonka työkaluina ovat tiimisopimus, ryhmävasu ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

¹⁴¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴² Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 30

Tavoitteena on lapsen eheä kehityksen, oppimisen sekä hyvinvoinnin polku varhaiskasvatuksesta esiopetuksen kautta perusopetukseen.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa ja arvioinnissa monialainen yhteistyö huoltajien, eri toimijoiden sekä mahdollisesti ulkopuolisten tutkivien tahojen kanssa on tärkeää.

Lapsen kehitykseen ja oppimiseen tarvittavien rakenteelliseen tukeen ja henkilöstömitoitukseen liittyviä ratkaisuja arvioidaan huoltajien, lapsiryhmän tiimin, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja päiväkodin johtajan kanssa. Yhtenä arvioinnin välineenä käytetään Avustamisen tarpeen kartoitus-lomaketta. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee päätöksen asiantuntijasuosittelun tai -lausuntojen sekä yhteisneuvottelujen pohjalta.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) kiertää vuoroviikoin päiväkodeissa, lapsiryhmissä ja työtiimeissä. Veo ohjaa ja konsultoi päiväkodin johtajaa, tiimin varhaiskasvatuksen opettajaa ja muuta tiimiä pedagogisissa ja erityispedagogisissa asioissa sekä tuen toteuttamisessa. Lisäksi hän havainnoi ja arvioi oppimisympäristöjä. Tarvittaessa veo antaa erityisopetusta myös lapsikohtaisesti ja osallistuu erityiseen pienryhmätoimintaan. Veo arvioi lasten tuen tarpeita, suunnittelee ja valmistelee tarvittavia tukitoimia yhdessä huoltajien, henkilöstön, asiantuntijoiden ja yhteistyötoimijoiden kanssa.

Lapsen tuen tarpeen arviointiin ja antamiseen liittyvät käytännöt ja vastuut

Sekä varhaispedagogiikan että varhaiserityispedagogiikan suunnitteluprosessi perustuu arviointiin. Varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat havainnoivat kehityksen, oppimisen, hyvinvoinnin ja tavoitteiden näkökulmasta lapselle merkityksellisiä tapahtumia kasvu- ja oppimisympäristöissä, toimintatavoissa, arjen tilanteissa, erilaisissa ryhmätilanteissa sekä arvioivat lapsen toimintaan vaikuttavien muiden tekijöiden merkitystä. Tiimissä tehdään dokumentointia eri näkökulmista monipuolisin menetelmin, joita analysoidaan ja joiden pohjalta tehdään alustava suunnitelma. Tiimipalaverissa arvioidaan toteutunutta pedagogiikkaa ja varhaiserityispedagogiikkaa sekä pohditaan tulevaa alustavan suunnitelman pohjalta. Tässä toiminnassa veo tekee yhteistyötä

tiimin kanssa. Veo tekee suunnitellusti yhteistyötä palvelusetelipäiväkodin henkilöstön kanssa lapsen tuen tarpeen arvioinnissa, suunnittelussa ja toteutuksessa.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa, suunnittelussa ja toteuttamisessa yhteistyön merkitys on suuri. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella huomataan kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista (luku 4.2.).

Kemijärven varhaiskasvatuksessa kaikkien 3-vuotiaiden arvioinnissa käytetään kolmevuotiaille suunnattua puheen- ja kielen arviointimenetelmää eli Kettu-arviota ja 5-vuotiaiden arvioinnissa ennen esikoulua käytetään Esko -tehtäviä esikouluun. Lapsen tuen tarpeen arviointiin on mahdollisuus käyttää Lapset puheeksi -menetelmän materiaalia niiden, joilla on siihen koulutus.

Arviointia tehdään myös yhteistyössä lastenneuvolan kanssa. Varhaiskasvatuksesta lähetetään huoltajien luvalla lastenneuvolaan lapsesta tehty havainnointilomake 1½- ja 4-vuotistarkastusten yhteydessä ja lastenneuvolasta lähetetään huoltajien luvalla neuvolatarkastuksesta palaute varhaiskasvatukseen.

Veo ja tiimihenkilöstö ohjaavat huoltajia ottamaan yhteyttä Perhe- ja mielenterveysklinikkaan puhe-, toiminta-, fysio- tai muu tuen tarpeen arviointia varten tai perhesosiaalityöhön mahdollisen palvelutarpeen arviointia varten.

Kemijärvellä toimii moniammatillinen neuvolatyöryhmä, johon kuuluvat seuraavat ammattihenkilöt: neuvolalääkäri, neuvolan terveydenhoitajat, puheterapeutti, fysioterapeutti, perhesosiaalityön edustaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä erityissosiaalityöntekijä. Varhaiskasvatuksessa syntynyt huoli lapsen kehityksestä tai oppimisesta voidaan viedä huoltajien kirjallisella suostumuksella neuvolatyöryhmään. Huoltaja voi olla myös mukana oman lapsensa asiassa. Ryhmä arvioi lapsen kokonaistilanteen ja tekee tarvittavat jatkosuunnitelmat.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta ja tukipalveluista tekee Kemijärven kaupungin varhaiskasvatuspäällikkö. Yksityiselle toimijalle päätöksen tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Ennen päätöksen tekemistä kuullaan sekä huoltajia että lasta. Varhaiskasvatuspäällikkö voi tarvittaessa myös kumota tai muuttaa päätöksen.

Päiväkodin johtaja vastaa päiväkodissa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta, arvioinnista ja toteuttamisesta lapsen tuen tarpeen näkökulmasta yhdessä veon ja muun henkilöstön kanssa.

Lapsiryhmässä voi olla ylimääräinen lastenhoitaja, jonka tehtävänä on tukea lasta tai lapsia sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa ryhmän toimintaan. Lastenhoitajan tehtäviin kuuluu osallistua koko lapsiryhmän toimintaan.

Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot sekä tuen portaat

Tuen toteuttamisessa lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen että kehitykseen liittyvät tarpeet. Varhaiskasvatus itsessään tukee lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Annettava tuki on riittävän aikaista suunnitelmallista ja toteutetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin ja apuvälinein lapsen omassa päiväkotiryhmässä. Lapselle annettava tuki rakentuu vastaamalla lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, mutta yksittäisen lapsen tuen ohella entistä tärkeämpää on toiminnan yhteisöllinen kehittäminen ja vaikeuksien ennaltaehkäisy.

Lapsen saamat terapeutti- ja muut asiantuntijapalvelut järjestetään pääsääntöisesti lapsen ollessa varhaiskasvatuksessa omassa päiväkodissaan.

Pedagogisen tuen järjestelynä käytetään pienryhmätoimintaa. Toimintaa eriytetään, ryhmiä muunnellaan ja oppimisympäristöjä muokataan. Toimintaa suunnitellaan, havainnoidaan, dokumentoidaan ja arvioidaan. Selkeä päiväjärjestys, kuvastrukturi, ennakointi, toimintojen rytmittäminen sekä kuvien ja tukiviittomien käyttäminen tukevat lasta ja koko lapsiryhmää. Lasten yksilöllisten tarpeiden mukaan käytetään kommunikointikansioita, nopean piirtämisen menetelmää tai muita kommunikoinnin apuvälineitä ja teknologisia ratkaisuja. Myös muita lapsen tarvitsemia apuvälineitä käytetään lapsen arjessa.

Rakenteellisen tuen muotoina ovat ryhmän lapsimäärän pienentäminen, henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan. Rakenteellisen tuen muotoina voi olla esimerkiksi apuvälineet ja esteettömyyden huomioiminen. Lapsen tarvitsemaa rakenteellista tukea arvioidaan Avustamisen tarpeen arvioinnin –lomakkeella sekä Sopimus rakenteellisesta tuesta –lomakkeella. Näiden arviointien jälkeen tehdään ratkaisu rakenteellisesta tuesta.

Hoidollisen tuen muotoina voivat olla menetelmät ja toimintatavat, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Tarvittaessa lapselle laaditaan Lääkehoitosuunnitelma, jossa kuvataan lapsen tarvitsema hoidollinen tuki ja henkilöstön vastuut.

Kolmiportainen tuki varhaiskasvatuksessa

Lapsella on oikeus saada tukea kaikilla tuen tasoilla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen määrittely lähtee lapsen tarpeista ja tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta lausuntoa. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai asiantuntijoilta.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee uuden hallintopäätöksen tuen tason muuttuessa.

Yleinen tuki

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista kuten pienryhmätoiminnasta ja ryhmien muodostamisesta

sekä erilaisista lasta tukevista päivittäisistä toiminnoista. Näitä voivat olla struktuuri, rutiinit, ennakkoinnit ja yksilökohtainen ohjaus. Veo konsultoi ja voi antaa tarvittaessa osa-aikaista tukea sekä ryhmälle että lapselle. Yleinen tuki ei edellytä hallinnollista päätöstä.

Tehostettu tuki

Mikäli lapselle annettu yleinen tuki eri riitä, hänelle laaditaan pedagoginen arvio yhdessä huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan ja veon kanssa. Tarvittaessa mukana on myös muita mahdollisia asiantuntijoita. Pedagoginen arvio sisältää lapsen tuen tarpeet sekä sovitut menetelmät, miten tuen tarpeeseen vastataan. Arvioon kuvataan lapsen yksilöllinen sekä yhteisöllinen tuki. Pedagogiseen arvioon liitetään lomake lapsen kuulemisesta. Lapsen kuulemiseen käytetään erilaisia menetelmiä lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallintopäätöksen tehostetun tuen aloittamisesta.

Erityinen tuki

Jos lapsen kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei riittävästi toteudu, hänelle annetaan erityistä tukea. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä lapsesta laaditaan pedagoginen selvitys, jonka tekemiseen veo kutsuu koolle huoltajan, ja muun tarvittavan asiantuntijaryhmän. Pedagogiseen selvitykseen liitetään lomake lapsen kuulemisesta. Lapsen kuulemiseen käytetään erilaisia menetelmiä lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden. Monialainen asiantuntijaryhmä tekee arvion erityisen tuen tarpeesta selvitysten perusteella. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallintolain mukaisesti kirjallisen päätöksen erityisen tuen antamiseksi.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevilla lapsilla on oikeus esiopetukseen, joka alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentymisestä tehdään keväällä ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua. Lapsen huoltajalle annetaan ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (lapsen vasu) kirjataan pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset ratkaisut, tuen taso ja sen edellyttämä yhteistyö ja palvelut sekä tuen seuranta ja arviointi. Lapsen vasu toimii tavoitteellisen ja yksilölliset tarpeet huomioivan opetuksen ja kasvatuksen sekä kasvu- ja oppimisympäristöjen suunnittelun perustana.

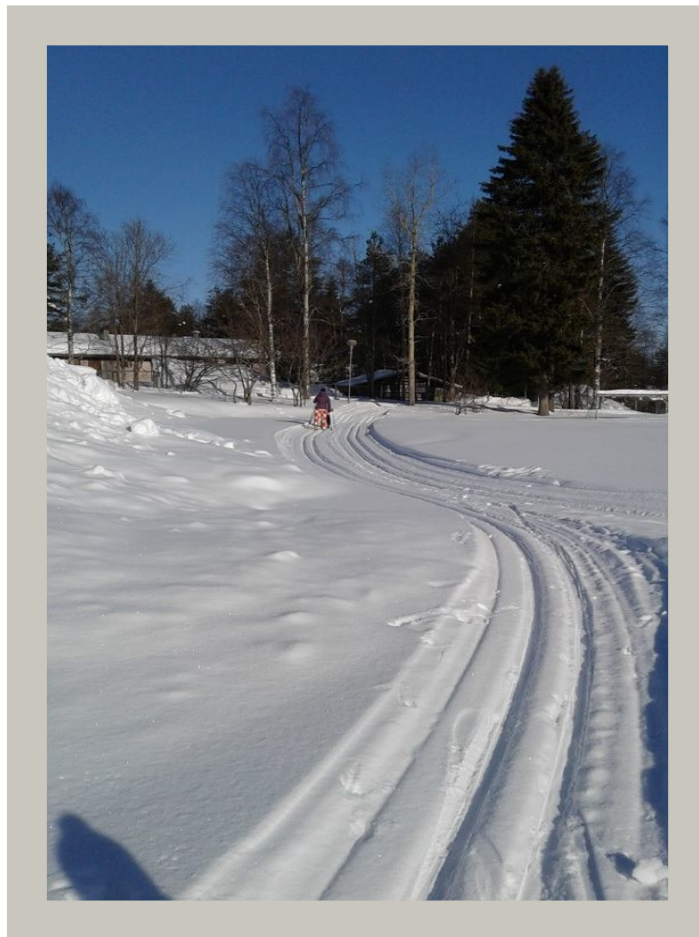
Veo vastaa lapsen vasun laatimisesta ja arvioinnista tuen aikana yhteistyössä huoltajan ja tiimin henkilöstön kanssa.

Tuen suunnittelu perustuu lapsen vahvuuksiin, kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin, jotka kuvataan lapsen vasussa. Lapsen oma mielipide huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa. Lapsen kanssa keskustellaan etukäteen Lapsen haastattelu ennen vasukeskustelua -

lomakkeen avulla ja lapsi osallistuu keskusteluun omien kykyjensä mukaan. Lapsen vasuun on tärkeää kuvata lapsen tilannetta monista näkökulmista:

- oppimisympäristöt sisällä ja ulkona
- eri arjen tilanteet kuten ruokailu, siirtymätilanteet, lepoaika ja ulkoilu
- erilaiset ryhmätilanteet muun muassa koko ryhmä, pienryhmä ja yksin työskentely
- yksilölliset pedagogiset, rakenteelliset sekä hoidolliset tuen muodot

Tavoitteiden toteutumiseksi konkreettiset ja arvioitavissa olevat tukitoimet sekä menetelmät kirjataan lapsen vasuun. Lapsen vasuun kirjataan myös tuen ja toimenpiteiden päättymisen. Tuen vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti arjessa, lapsen vasu vähintään kerran vuodessa. Lapsen tuen tarve arvioidaan uudelleen aina, kun siinä tai lapsen tilanteessa tapahtuu muutoksia ja kun lapsi siirtyy esiopetukseen.

Lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana

Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen saaman tuen toteutumisesta ja vaikutuksista arjen tilanteissa lasta tuotaessa ja haettaessa, puhelimitse tai sähköpostin välityksellä. Huoltajan kanssa voidaan käyttää tarvittaessa muita yksilöllisiä yhteistyö- ja palautemenetelmiä. Huoltaja, tiimi tai veo voivat pyytää pienimuotoisen konsultointi- ja keskustelupalaverin järjestämistä.

Lapsi otetaan mukaan tuen aikaiseen suunnitteluun ja arviointiin haastatteluin, keskusteluin sekä havainnoiden ottaen huomioon hänen ikä- ja kehitysvaiheensa.

Monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

Arviointi ja sen pohjalta tapahtuva tuen suunnittelu perustuu riittävän monialaiseen asiantuntemukseen. Veo kutsuu huoltajan ja monialaiset toimijat koolle lasta ja perhettä koskeviin palaveriin pääsääntöisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa. Veo vastaa siitä, että sovitut asiat kirjataan lapsen vasuun.

Huoltajan luvalla eri toimijoiden kautta tulevat yhteistyöpyynnöt otetaan vastaan. Veo kirjaa yhteistyöpalaverissa esiin tulevat tuen järjestämiseen liittyvät asiat huoltajan luvalla lapsen vasuun.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Lapsen tullessa varhaiskasvatukseen huoltajan kanssa keskustellaan tuen tarpeista, tuen saamisen mahdollisuuksista ja muodoista. Tarvittaessa ja huoltajien kanssa yhteisesti sovittuna voidaan käydä lapsen kotona ennen varhaiskasvatuksen alkamista. Tapaamisessa rakennetaan huoltajien kanssa yhteistyötä keskustelemalla lapsen tarvitsemasta tuesta, tukitoimenpiteistä ja niiden toteuttamisesta.

Huoltajia informoidaan etukäteen mihin heiltä saatuja tietoja käytetään ja missä tilanteessa tietoja siirretään ja miksi. Tiedonsiirrossa vain välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta siirretään. Kaikissa siirtymävaiheissa lapsen mielipide ja toiveet selvitetään ja huomioidaan.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksessa lapsiryhmästä toiseen, järjestetään siirtopalaveri tuen toteuttamiseksi yhdessä huoltajien, henkilöstön ja veon kanssa. Tarvittaessa siirtopalaverissa ovat mukana tulevan ryhmän opettaja ja mahdolliset asiantuntijat. Tiedonsiirron välineenä on lapsen vasu.

Kun lapsi siirtyy esiopetukseen, varhaiskasvatuksessa järjestetään tiedonsiirtopalaveri tuen toteuttamiseksi. Mukana ovat huoltajat, ryhmän opettaja, tuleva esiopettaja ja tarvittaessa veo sekä mahdolliset asiantuntijat. Tiedonsiirron välineenä ovat lapsen vasu ja tiedonsiirtolomake.

Lapsen kehityksen ja tuen arviointi muodostaa johdonmukaisen lapsen kasvua ja oppimista tukevan jatkumon. Eri toimijoiden on tärkeää tuntea eri vaiheiden käytännöt ja tavoitteet, jotka ovat laadukkaan kasvun ja oppimisen perusta. Huoltajien sekä lapsen osallisuus kaikissa vaiheissa varmistetaan suunnitelmallisella yhteistyöllä.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁴ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁵. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁶. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁴⁷. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁴⁸.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁶ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Varhaiskasvatustoiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatustoiminnan arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia sekä kehitetään toimintaa. Pedagogisen arvioinnin tarkoituksena on lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Huoltajien ja lasten osallisuuden lisääminen arvioinnissa on keskeinen osa varhaiskasvatuksen kehittämistä. Koulutuksen ja varhaiskasvatuksen ulkopuolisen arvioinnin riippumattomana asiantuntijaorganisaationa toimii Kansallinen koulutuksen arviointi keskus (Karvi).

Kemijärven varhaiskasvatuksessa noudatamme paikallisesti laadittua Laadunhallinnan ja arvioinnin käsikirjaa (2020). Käsikirja sisältää konkreettisia toimenpiteitä sekä kehittämis- sekä arviointisuunnitelman tuleville vuosille. Käsikirja sisältää myös varhaiskasvatuksen henkilöstön työkaluksi laaditun arvioinnin vuosikellon, joka ohjaa arviointia suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti.

Varhaiskasvatuksen arviointitehtävät eri tasoilla

Päiväkotien toiminnan arviointi-, sekä kehittämispäivät järjestetään päiväkodeissa vuosittain. Syyskauden alussa järjestetään kehittämispäivä, jossa suunnitellaan ja kehitetään päiväkodin pedagogista toimintaa. Kevätkaudella pidettävässä arviointipäivässä arvioidaan toiminnan toteutumista. Päiväkotien toiminnan kehittämiskohdetta sekä ryhmävasuja arvioidaan jatkuvana prosessina koko toimintakauden ajan.

Pilke päiväkodeilla on käytössä arviointikalenteri, mitä päivitetään vuosittain. Päiväkodissa järjestetään kaksi kertaa toimintavuoden aikana arviointi-ilta. Arviointikyselyissä arvioimme seuraavia asioita: johtajuus, työhyvinvointi, asiakaskysely, henkilöstökysely ja varhaiskasvatuksen laatu. Yksiköissä järjestetään vuosittain kehittämispäivä, joissa arvioinneista nousseita kehittämiskohteita työstetään.

Kansallinen taso:

- Karvi (kansallinen koulutuksen arviointikeskus)
- varhaiskasvatuksen järjestäjien tukeminen laadunhallinnassa
- arviointisuunnitelma ja kansalliset arvioinnit

Kuntataso:

- varhaiskasvatussuunnitelmien ja niiden toteutumisen arviointi
- arvioinnin kokonaisuuden rakentaminen paikallisesti
- laadun arviointi
- asiakas- ja henkilöstökyselyt sekä niiden tulosten julkistaminen
- sidosryhmien kanssa tehtävä arviointi
- arvioinnista vastaa varhaiskasvatuspäällikkö
- yksityinen palveluntuottaja toimittaa asiakastyytyväisyyskyselyjen tulokset varhaiskasvatuspäällikölle

Arvioinnin menetelmät:

- Laadunhallinnan ja arvioinnin käsikirja
- Huoltajille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle toteutetaan laatukysely vuorovuosin. Kyselystä saatuja tuloksia hyödynnetään varhaiskasvatustoiminnan kehittämiseksi. Huoltajille julkaistaan laatukyselyn tulokset.
- Henkilöstön laatukyselyn tulokset käydään läpi henkilöstön kanssa.
- Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan säännöllisesti eri työryhmissä, kuten vakarukkasessa sekä vasutyöryhmässä.

Yksikötaso:

- pedagogisen toiminnan arviointi
- pedagogisen johtamisen arviointi
- tiimien toiminnan arviointi
- henkilöstön itsearviointi ja kehityskeskustelut
- arvioinnista vastaa päiväkodin johtaja yhdessä tiimien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan ja varhaiskasvatuspäällikön kanssa

Arvioinnin menetelmät:

- yksiköt laativat vuosittaisen kehittämissuunnitelman, joka pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kehittämissuunnitelman toteutumista arvioidaan

tiimipalaverissa, pedatiimeissa, työpaikkakokouksissa sekä kehittämis- ja arviointipäivissä.

- pedagogisen johtamisen arviointia tehdään pedagogisen johtamisen vuosisuunnitelman toteutumisen pohjalta
- lapsilta kerätään arviointitietoa haastatteluilla, joissa käytetään varhaiskasvatuksen yhtenäistä lomaketta, ryhmäkeskusteluilla, lasten tuottamilla valokuvilla ja piirroksilla.

Tiimitaso:

- pedagogisen toiminnan arviointi
- lasten antama arviointi
- lapsen osallisuuden arvioinnissa käytetään Edivan (2016) laatimaa Lapsen osallisuuden arviointi -lomaketta.
- varhaiskasvatusympäristön arvioinnissa käytetään Edivan (2016) laatimaa Varhaiskasvatusympäristön arviointi- lomaketta.
- ryhmävasujen toteutumisen arviointi
- tiimitason arviointi kuuluu varhaiskasvatuksen opettajan sak-työaikaan ja tiimi on aktiivisesti arvioinnissa mukana tiimipalaverissa
- tiimi arvioi säännöllisesti tiimipalaverissa omia toimintatapojaan lapsen sekä ryhmän tuen tarpeiden näkökulmasta
- tiimin jäsenet tekevät itsearviointia oman työn tekemisen sekä ammatillisuuden näkökulmasta

Yksilötaso:

- lapsen vasun toteutuminen arvioidaan yhdessä huoltajien ja tarvittaessa monialaisten toimijoiden kanssa
- arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä tiimin kanssa

